

Helsingissä 19.9.2006

Opetusministeriölle

Lausuntonaan Opetusministeriön *Tutkijanuratyöryhmän loppuraportista* Tieteellisten seurain valtuuskunta esittää kunnioittavasti seuraavan.

Tutkijanuratyöryhmän raportti tarkastelee ja analysoi tutkijanuraa ansiokkaasti. Sen mukaan tutkijanuraa kehitettäisiin ammattimaisemmaksi vakiinnuttamalla koko maahan neliportainen tutkijanuramalli ja ottamalla siinä yhteydessä käyttöön uusia virkanimikkeitä ja siirtymällä nykyisestä säädöspohjaisesta virkajärjestelmästä ns. tenure track -järjestelmän suuntaan. Työryhmä esittää myös useita toimia kansainvälistymisen lisäämiseksi, toimeksiantoonsa liittyen naisten tutkijanuran esteiden poistamiseksi, tutkijatohtorikoulutuksen kehittämiseksi ja tutkijanuraa koskevan tietopohjan parantamiseksi.

Valtuuskunnan mielestä nykyinen virkajärjestelmä mahdollistaa tutkijoiden liikkuvuuden ja rekrytoitavien tutkijoiden arvioinnin paremmin kuin työryhmän esittämä Suomen olosuhteisiin sovellettu tenure track -malli. Jotta tenure track -malli soveltuisi Suomeen, tulisi yliopistoilla olla enemmän määrärahoja ja toisenlainen rahanjakomalli. Helsingin yliopistossa on jo käytössä omaan virkaehtosopimukseen perustuva neliportainen virkarakenne. Myös muissa yliopistoissa käytössä olevat virkaehto- ja säädöspohjaiset sekä yliopistojen itse käyttöön ottamat nimikkeet vastaavat neliportaista virkarakennetta. Tämänhetkiset ongelmat tutkijanuran suhteen eivät siis johdu virkarakenteesta ja sen nimikkeistä. Järjestelmää ei ehkä käytetä tutkijanuraa edistävällä tavalla. Myös nimikkeiden lukuisuus ja kirjavuus on mahdollinen este sille, että virkarakenne ei edistä tutkijanuralla etenemistä.

Työryhmä tunnistaa oikein kolme tutkijanuralla etenemistä haittaavaa tekijää. Ne koskevat tohtorin tutkinnon suorittamista välittömästi seuraavaa vaihetta, ulkomailla väitelleiden paluuta Suomeen ja edellisten vaiheiden jälkeistä itsenäistymistä tutkijantyössä.

Ehdotettuun virkarakenteeseen liittyen työryhmä ehdottaa lisärahoitusta Suomen Akatemialle ja yliopistoille näihin vaiheisiin liittyvien virkojen määrien kasvattamiseksi maassamme.

Työryhmä ehdottaa myös virkojen yhteisrahoitusta julkisen ja yksityisen sektorin kanssa. Lisärahoitukseen liittyvät ehdotukset merkitsevät 250 uutta akatemiaturkijan virkaa ja 250 uutta yliopistotutkijan virkaa. Verrattuna yliopistoissa työskentelevien tohtoritasoisten tutkijoiden määrään (1753 henkilöä vuonna 2004) kyseessä olisi vajaan 30 %:n lisäys. TSV:n mielestä tulisi joko yliopistojen ja Akatemian virkoja lisätä tai muuttaa virkarakenteen profiilia siten, että väittelyn jälkeisessä vaiheessa olevien tutkijoiden määrää lisätään merkittävästi.

Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä tarkastelee huolella ja hyvin ansiokkaasti naisten asemaa tutkijanuralla. Sen mukaan kuinka työryhmä määrittelee tutkijanuran ja liittyen maamme tohtorikunnan osuuksiin yrityksissä (noin 14 %), julkisella sektorilla (noin 18 %) ja korkeakoulusektorilla (noin 68 %) sekä koulutustavoitteena olevaan uusien tohtoreiden määrään vuodessa (1600), tutkijanuran kehittämistarpeet vaihtelevat eri osuusalueilla. Yliopistojen tutkimushenkilöstöstä tohtoreiden osuus vaihtelee teknisten tieteiden 18 prosentista yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden 36 % prosenttiin. Olisi ollut hyvä, jos työryhmä olisi lähemmin tarkastellut kehittämistarpeita ja tuonut paremmin esiin hyviä käytäntöjä näillä osa-alueilla ja eri tieteenaloilla.

Kun otetaan huomioon tohtorien osuuden vahva painottuminen yliopistoihin ja yliopistollisiin keskussairaaloihin, noin 65 %, ja että yliopistojen professorit ovat noin 39 % yliopistojen tohtoreista, niin tutkijanuran valtaväylä johtaa nykytilanteessa professorin virkoihin. Karikkojen poistaminen kilpailun lisäämiseksi on tervetullutta.

Tutkijanuran kehittämisen kannalta esitykset naisten osuuden lisäämiseksi kokonaisuudessaan ja säilyttäminen samansuuruisena läpi koko uran ovat tervetulleita. Kaikki esitykset tutkijanuramahdollisuuksien lisäämiseksi muutenkin kuin esittämällä yliopistoille velvoitetta työllistää akatemiattutkijoita kauden päättyessä olisivat olleet yhtä tervetulleita, samoin yksityisen ja julkisen sektorin osuuden korostaminen.

Määräaikaisuus on kaksiteräinen asia. Uralla eteneminen vaatii työ- tai virkasuhteen jatkuvuuden turvaamista ja siten nykykäytäntöä pitempiaikaisempia kiinnityksiä. Toisaalta kilpailun ylläpitäminen ja mahdollisuudet rekrytoida uusia henkilöitä edellyttävät, että erityisesti tutkijanuran kannalta ns. keskikategorian virat eivät yliopistoissa ole täytetty toistaiseksi. Nykyiset säädökset vievät tilannetta pysyvien nimitysten suuntaa keskikategoriassa, mutta määräaikaistavat professoreiden kiinnityksiä. Työryhmän näkemys, että kovin lyhyistä muutaman kuukauden työpätkistä pitäisi päästä hallittuun määräaikaisuuteen, on kuitenkin oikeansuuntainen.

Tenure track -malli pikemminkin lisää henkilöiden pysyviä kiinnityksiä kuin tuo tarvittavaa tilaa rekrytoida uusia henkilöitä. Akatemiattutkijoiden osalta työryhmä antaa Akatemialle vapauden säilyttää nykyinen määräaikaisten kiinnitysten käytäntö, mikä on oikein, mutta velvoittaa yliopistoja kiinnittämään heitä sitten pysyvästi, jopa sitovien strategioiden kautta. Työryhmä näkee muutenkin liian voimakkaasti nykyisen ja tulevan tilanteen siten, että yliopistot saavat parhaat tutkijansa Akatemian tutkijavirkojen kautta.

Tutkijanuran kannalta suomalaisessa järjestelmässä on yksi suuri rakenteellinen epäkohta. Väittelyikä on useimmissa tapauksissa niin korkea, että tutkijanuran luominen yliopistollisen tutkijanuran kannalta on liian myöhäistä. Työryhmä ei ole ottanut kantaa siihen, miten tähän epäkohtaan voisi puuttua. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi antamalla lisääntyvälle ja vakiinnutettavalle keskikarriaarin tohtorikunnalle entistä enemmän ohjausvelvoitetta ja tohtorikoulutettaville velvollisuuksia raportoida työn edistymisestä.

Toisaalta se osa väittelijöistä, joka väittelee omiin työtehtäviinsä liittyen, on jo uralla, joka vastaa työryhmän näkemystä muun kuin akateemisen tutkimuksen yhdistämisestä työelämässä ja siten muodostuneesta tutkijanurasta. Myös näille väittelijöille on annettava tilaa ja ohjausta.

Työryhmä esitys, että tilastokeskuksen tilastot olisivat maksutta tutkijoiden käytettävissä, on erittäin kannatettava. Nykyinen käytäntö, että yliopistot ja tutkijat joutuvat maksamaan tilastoista, joiden kokoamiseen ne ovat itse osallistuneet, on kohtuuton.

Tieteellisten seurain valtuuskunta pitää hyvänä työryhmän esityksiä tutkijanuraa koskevan tietopohjan laajentamiseksi tutkimuksen ja seurannan avulla.